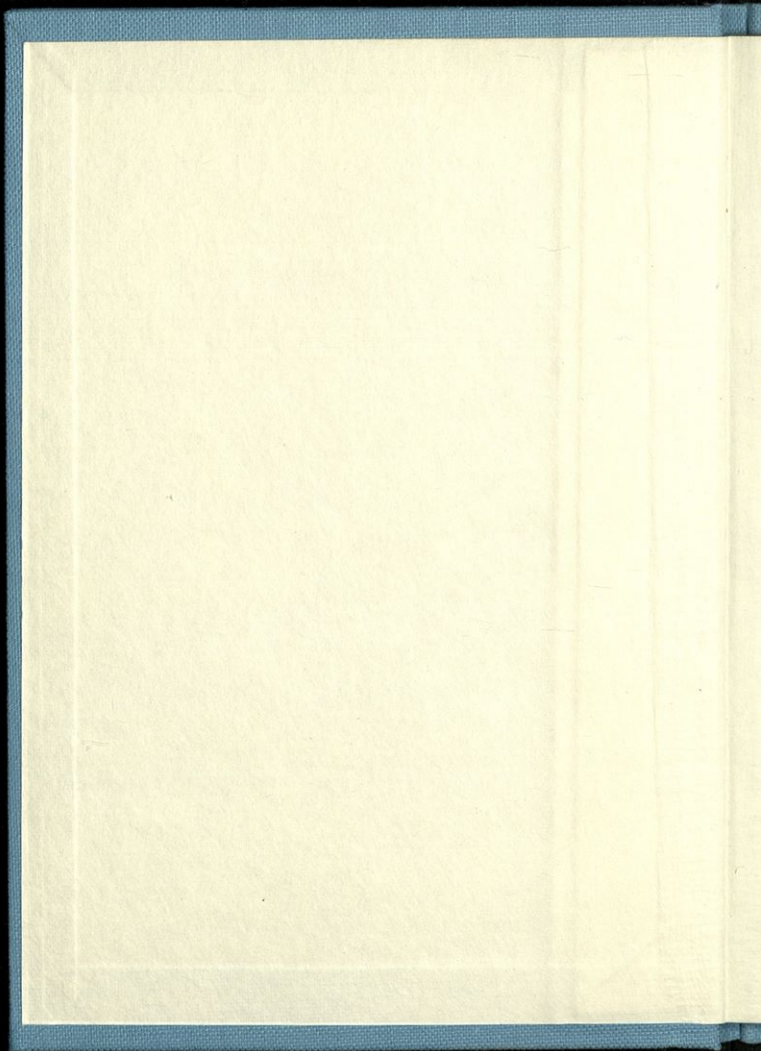
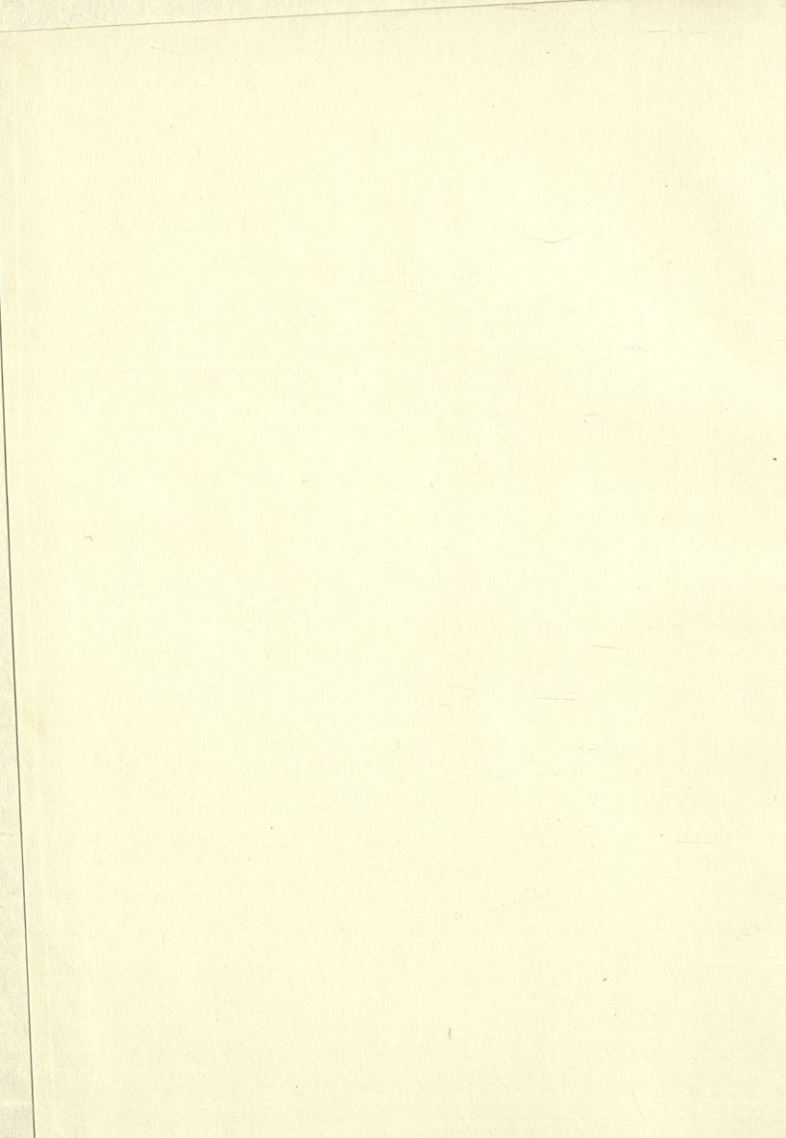


Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

47004





**Naša zanemarjena mladina
in Kranjska, oblastna ji
mačeha**

Predaval dne 24. novembra 1907
v Splošnem Slovenskem ženskem društvu
Franc Milčinski

Vzgoja otrok je javna zadeva, toda pri nas se polaga skoraj vsa važnost zgolj na šolo, dasi je šola le del vzgoje. Ni dovolj, da zna človek pisati, brati, računati in 6 resnic božjih, ampak poglavitna stvar je, da je zdrav, pošten, sposoben in spreten za svoj posel in priden. To bi moralo biti državi, (deželam), (občinam), sploh človeški družbi nič manj važno nego šole! — Blagor deci, ki ima skrbne in sposobne starše ali rejnike; ti ji skrb za ono telesno in duševna vzgojo, ki jo potrebuje še poleg šole, da postanejo samostojni koristni člani človeške družbe. Ali revčki oni otročiči, ki nimajo svojcev ali ne takih, da bi se mogli ali hoteli brigati zanje; zapuščeni so, in država, (dežela in občine, ki bi morale skrbeti zanje, so jim zgolj — oblastne mačehel! Mnogo gorja odvrča lahko tudi zasebna dobrodelnost, in z veseljem povdarjam, da se nam nikakor ne manjka dobrih, zapuščeni mladini naklonjenih src. Toda pravilno, sistematično in zaradi tega izdatno in uspešno more delovati dobrodelnost le, ako je organizirana. Take organizirane dobrodelnosti v prid potrebni mladini pa imamo pri nas žalostno malo, očitno premalo, in v tem pogledu smo tudi mi sokrivi onega zanemarjenja mladinske oskrbe in vzgoje, ki ga očitamo državi deželi in občinam.

Toda pričnimo z dejstvi, ki nam odkrijejo nedostatke.

* * *

Ni dolgo tega, ko je neki zdravnik opozoril našo sodnijo na žensko nekod na Dolenjskem, ki se peča z v z r e j o o t r o k v n a j n e ž n e j š i s t a r o s t i , z vzrejo dojenčkov, ki jih je pa v njenih rokah umrlo v teku zadnjih treh let devet in samo v tekočem letu šest. Poročal je, da se nahajata v oskrbi te osebe sedaj še dva otroka — točno na kraju življenja, sestradana, z malimi očmi, in predlagal, da se takoj odvzameta odtod. — To ni izjemen slučaj; enake žalostne pritožbe se čujejo pogosto!

In tako nam, ki imamo srce celo za nage, črne zamorčke v daljni Afriki, v naši neposredni bližini hira na stotine otrok in počasi umira — glada.

Sebičnost in neusmiljenost vladata tudi po drugih kronovinah, — tudi po drugih kronovinah je dosti rejnic, ki iščejo brezobzirno pri usmiljenja vrednem otročiču svojo korist makar na račun njegovega življenja.

Vendar pa obstoji velikanski razloček med drugimi kronovinami in med Kranjsko. Drugod so se dežele brigale za razmere rejencev, poizvedovale so in na podlagi zbranega materiala ukrenile primerno, da se jim kolikor mogoče izboljša stanje in da se vsaj prepreči njih sistematično ugonabljanje.

Š t a j e r s k a n. pr. ima za oskrbo otrok pod dvema letoma svojo najdenišnico. Nadalje je Štajerska že pred 11 leti z zakonom od 4. septembra 1896, št. 66 dež. zak. uredila varstvo onih otrok navedene starosti, ki so pri tujih ljudeh v plačani oskrbi. Nikdo ne sme takih otrok spre-

jemati v plačano oskrbo, kdor nima za to izrečnega pismenega dovoljenja od županstva. Redno sme vsaka stranka le enega otroka vzeti v oskrbo. Tako dovoljenje se odreka osebam, ki imajo nalezljive bolezni, ali so pijančevanju udane ali sicer na slabem glasu, ali ki nimajo stalnega bivališča ali zdravega stanovanja ali ki nimajo same ob čem živeti. Korist teh določb je jasna: preprečeno je ž njimi, da ne pride otrok v roke zanižnim, nesposobnim rejnikom, ki bi ga hoteli le obrtoma izkoriščati. — Oskrbo rejencev je redno nadzorovati po zdravniku in po kaki članici ubožnega sveta. Nadalje so k nadzorovanju poklicani tudi še domači župnik, okrajni zdravnik in posebni deželni nadzornik rejencev. Osebam, ki imajo posebne zasluge za dobro vzrejo rejencev, naklanja deželni odbor pohvalna priznanja ali pa denarne nagrade.

Sličen zakon mora skleniti tudi Kranjska, ako noče biti sokriva trpljenja ubogih rejencev, ako noče veljati za njih oblastno in brezsrčno mačeho. Takisto bi se dala morebiti v naši otroški bolnici priklopiti mala najdenišnica za najnujše slučaje. — A tudi zasebna dobrodelnost in zlasti ženstvo lahko mnogo stori v rešitev zanemarjenih rejencev in v izboljšanje njih stanja s tem, da jih pod okriljem sirotinskih svetov redno nadzoruje.

✱

Čim bolj odrašča otrok, tem manjše postajajo nevarnosti za njegovo telo in zdravje, tem večje pa za njegovo dušo. Govorim zlasti o otrokih, katerih starši

ali rejniki so ves dan na delu in morajo prepuščati otroka samemu sebi, kvečjemu da ga priporoče kaki sosed, naj prilično pogleda, da ne pade otrok v kako vodo ali ne pride pod voz. Torišče takemu samemu sebi prepuščenemu otroku je cesta s svojim živahnim življenjem, s svojimi nevarnostmi, s svojimi pohujšljivimi prilikami. Za redno hrano otroku ni skrbjeno, mrzla kava ga čaka na štedilniku in kos kruha na mizi, to je njegovo kosilo. Toda lačen ni nikdar, saj ljudje imajo usmiljeno srce za otroka, niti prositi mu ni treba, poželjivi pogled njegov dovolj glasno govori. Tako se otrok polagoma in nehote nauči živeti ob tuji dobrodelnosti in iz tuje imovine, mali beraček je gotov in odtod do tatvine ni niti koraka! Takih nenadzorovanih otrok predšolske starosti imamo zelo mnogo v Ljubljani in njeni okolici, zlasti na Viču in v Mostah-Udmatu.

Vsak otrok pa potrebuje neprestanega vzgajalnega nadzorstva, sicer se neizogibno izpridi. In skoraj neverjetno je, kako globoko lahko sega izprijenost tudi že pri nežni deci še predšolskih let. Poznamo mlade izprijence, ki še niso bili 6 let stari, pa so znali že beračiti, krasti, preklinjati, žganje piti, cigarete kaditi in poučeni so bili tudi že prav povoljno o občevanju z drugim spolom!

Za revno deco od dveh do šestih let, ki sploh nima skrbnih staršev ali svojcev, bi bila najzanesljivejša vzgoja pač v kakem zavodu. Toda v vsej Kranjski nimamo takega zavetišča za deco predšolske dobe,

izvzemši skromno, a koristno »Dobro gospodinj« v Spod. Šiški, ki sprejema za neznatno odškodnino deklice (dečkov ne!) že od drugega leta naprej v svojo popolno oskrbo.

Ona predšolska mladina pa, ki ima sicer skrbne svojce, ki se pa vendar zaradi svojega poklica čez dan ne morejo ukvarjati z njo, sodi, da se nenadzorovana ne izpridi, v o t r o š k e v a r o v a l n i c e. Te morajo biti urejene tako, da lahko starši že zjutraj, ko gredo na delo, oddajo otroka vanjo in ga odtod vzemo šele zvečer, ko se vračajo domov. Varovalnica torej ves dan nadomešča domačo vzgojo. Ti celodnevni gojenci dobe seveda v varovalnici tudi svoj obed, ki mora biti zadosten, toda priprost in ne boljši, nego so ga vobče vajeni doma, in ki morajo redno zanj plačevati starši svoj prispevek, četudi le nizek, da si ostanejo svesti svojih dolžnosti napram otroku in da se ne navadijo na ponižujočo miloščino.

Take popolne varovalnice nimamo na Kranjskem, v kolikor je meni znano, prav nobene. Edina o t r o š k a v a r o v a l n i c a p r i s v. Florijanu v Ljubljani, obstoječa že nad 70 let, nudi svojim malim gojencem, sicer ne vse leto, vendar pa v zimskih mesecih od grudna do sušca opoludne tudi brezplačno hrano. Te dobrote se poslužuje od 70 gojencev 60, dokaz, kako zelo je z njo ustrezno njih staršem, ki so izvečina tovarniški delavci. Ti gojenci so torej v imenovanih mesecih od 8., 9. ure zjutraj do 4. ure popoldne v nepretrganem, pedagoičnem nadzorstvu.

Take varovalnice so potrebne povsodi, kjer je mnogo delavstva. — V Ljubljani bi kazalo kak mestni otroški vrtec razširiti in preosnovati v varovalnico ali pa mu jo priklopiti. Gospodinjsko stran varovalnice bodo sigurno rade prevzele v svojo skrb naše dame.

Izredno potrebni bi bili nadalje naši najbližnji okolici varovalnici na Viču in v Mostah-Udmatu, kjer sta zelo močni delavski koloniji.

To popolno nedostajanje otroških varovalnic je drugi moj današnji razstavni predmet, ki se v pomladanski razstavi baš ne bomo mogli ž njim ponašati.



2 Iz predšolske preidimo sedaj v š o l s k o d o b o otroka. V šoli je otrok za 4 do 6 ur na dan preskrbljen in v dobrih rokah; za prosti čas pa velja zopet isto, kar v predšolski dobi, le da je nevarnost za izprijenje še večja, ker mu postaja poželenje po zabavah in po užitkih, po vrtiljaku in po kinematografu, po slaščicah in po cigaretah, od dne do dne močnejše in mu od dne do dne raseta tudi podjetnost in iznajdljivost za pridobitev potrebnih sredstev. Tudi tej šolski mladini je torej nadomestiti domačo vzgojo in domače nadzorstvo, koder ga pogreša.

Za popolne sirote in za otroke staršev, ki so sploh nesposobni za vzgojo, prihajajo v prvi vrsti v poštev s i r o t i š č n i c e. Ali teh par sirotiščnic, kar jih ima Kranjska, daleč ne zadostuje resnični potrebi. M a

ri j a n i š č e v Ljubljani n. pr., ki ima 186 gojencev v popolni oskrbi, odklanja vsako leto sto in sto prošelj, ker ni prostora, in sicer tudi prošnje takih gojencev, ki bi se zanje plačevalo. Ravnatelj Marijanišča mi je zatrdil, da je komaj vsakega 10. prosilca mogoče sprejeti.

Zelo nujni potrebi bi torej zadostila deželna, ako ustanovi še svojo lastno deško in dekliško sirotišnico. Ni treba, da si jo postavi v mestu. Na deželi, kjer je svet poceni, naj stoji in bodi tako urejena, da se bo mladina razen v šolskih predmetih urila tudi v poljedelskem in gospodinjskem delu. Naraščaj iz Marijanišča gre skoraj brezizjemno k obrti. Oni iz deželne sirotišnice naj služi agrarnim potrebam!

Mnogo je pa nadalje takih otrok, ki imajo sicer poštene, skrbne starše, ki jih pa vendar ves ljubi dan zadržuje delo, da se ne morejo baviti s svojo deco.

Takim šolarjem in njih staršem močno ustreza uredba, kakršno ima M a r i j a n i š č e, ki sprejema tudi takozvane a z i l c e, namreč gojence, ki bivajo v zavodu le ob delavniških in čez dan, ostali čas so pa pri svojcih. Tako odda lahko n. pr. mati že zjutraj zgodaj, ko gre na delo, svojega sinčka v Marijanišče. Tu ima deček poduk, kosilo, ki je zanj plačevati kvečjemu po 20 vin. na dan, zabavo in igro in ves dan nadzorstvo, a zvečer ga vzame mati zopet seboj.

Marijanišče ima 60 azilcev, izvečina od delavskih staršev. Vsem potrebam pa ne more zadostiti, ker mu gre itak že tesna s prostori in pa z ozirom na svojo

krajevno lego, zato jih je moralo mnogo odkloniti. — Za deklice sploh nimamo slične uredbe.

Da se temu nedostatku odpomore, treba ustanoviti v mestu in v njegovi okolici z delavskim prebivalstvom dnevne domove ali dnevna zavetišča, kjer bi se mladina v šole prostem času lahko shajala in pod nadzorstvom člana sirotinskega sveta, zlasti učiteljstva, se bavila z učenjem, z izdelovanjem nalog in z igro, z delom na vrtu, z godbo in zlasti s telovadbo, ki je neprecenljive vrednosti ne le za telesno, temveč tudi za duševno vzgojo. Dunajski Knabenhorterji, ki so nas letošnje poletje obiskali in ki so bili ljubljanskemu občinstvu prav všeč, so gojenci takih »dnevnihi domov«; ako nam morebiti ne ugaja, da je imela vsa njih vzgoja preveč vojaški značaj, pa ji dajmo telovadski, sokolski značaj! Kako plemenito socialno delo, ako si vzgojimo mesto medle cestne fakirnaže zdrav, samozavesten, pošten, bistroumen in delaven naraščaj!

Oni gojenci in gojenke, ki nimajo doma kosila, ga dobé v dnevnem domu za malo odškodnino. S tem se bo preprečilo, da si ga ne bodo iskali, kakor se to pogosto dogaja, po gostilniških kuhinjah in pri samostanskih portah. Kajti iz pedagogičnih ozirov je želeti, da si otroci ne iščejo hrane tam in tako, kjer in kakor se deli beračem.

Vzdrževanje takih bavišč, dnevnih domov ali dnevnih zavetišč ne stane dosti. Pametne občine dajo potrebne prostore rade na razpolago. Pri zgradbah

novih šol bi se bilo morebiti načeloma ozirati tudi na nastanitev dnevnih domov. Delo nadzorovanja in oskrbovanja se bo vršilo brezplačno po detoljubnih damah in gospodih, ki jim bodo pri gospodinjskih delih rade volje pomagali tudi gojenci in gojenke. V gospodarskem oziru bi kazalo morebiti dnevne dome spojiti z otroškimi varovalnicami. In priklopila bi se jim morebiti lahko tudi še kaka gospodinjska šola.

V našem ženstvu tiči še mogočen, dragocen nedvignjen zaklad človekoljubnosti, ki hrepeni priti do dela in do veljave. To mi svedoči zadnji naskok na ljudsko kuhinjo. Moje dame, na polju mladinskih zavetišč vas čaka in vabi nujnopotrebno in plemenito delo, lepo, pristrčno in hvaležno delo, delo, nikomur tako prikladno kakor baš vam, — in delo — brez konkurence! — Prične naj se v malen obsegu, razširilo se bo samo od sebe.

*
* *
*

Najvažnejši in najuspešnejši način b o j a z o p e r i z p r i j a n j e m l a d i n e je ta, da se od vsega kraja odvrča s pravilno telesno in duševno vzgojo, ki jo je, kadar in v kolikor je ne nudi domači krov, nadomestiti, kakor smo pravkar videli. — Ako je pa otrok že i z p r i j e n, potem je nadaljna naloga človeške družbe, da ga izkuša poboljšati, spraviti na pravo pot, usposobiti za pošteno, koristno življenje.

Predno vam pa pokažem v tem drugem oddelku svoje razstave, česa vsega se še ni storilo pri nas za otroka, bi rad izpregovoril par splošnih besed, da se bomo boljše umevali.

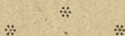
I z p r i j e n i o t r o c i ! Brigati se čemo za iz-prijene otroke! Kaj so nam pravzaprav mar izprijeni otroci! Ali ni ta briga zanje, ki sedaj straši po vsej javnosti, zgolj modna beseda, zgolj humanitetna igrača za parádo? — Saj mnogi čisto dostojni ljudje — celo z maturo ali še hujšimi izpiti — so trdno prepričani, da je vse to zavzemanje za izprijeno mladino zgolj šport, — in to mnenje je razširjeno celo še pri c. kr., zlasti pa pri samoupravnih oblastih. »Še za lumpe se bomo brigali«, pravijo, »in še denar izdajali zanje, ko ga nam še za pridne primanjkuje. V ječo z lumpi, če niso pošteni, in v prisilno delavnico, ako nočejo delati! Jim že pokažemo!« To je vsa njih modrost. Le počasi oblastni prijatelji, le počasi! Lahko se vam je sedaj zgražati nad gnusom in grehom, ko sedite na gorkem in vas je skrbna vzgoja, obvarujčó vas sleherne nezgode, spravila varno in sigurno do be-ttega kruha. Da sta pa vam bila glad in mraz pajdaša mladosti, pijan oče in nemarna mati vzgojitelja in tema in smrad vaš vzduh, potem bi tudi vi bili lumpje, tako gotovo lumpje, kakor gotovo veljajo naravni zakoni, in tudi vi bi bili zapisani ječi in prisilni delavnici, ako vam ne bi priskočila na pomoč usmiljena rešilna roka. Vzgoja šele naredi človeka, in komur človeška družba ni omogočila vzgoje, tistega naj tudi nikari ne hiti obsojat!

Reševanje izprijene mladine je predvsem tudi čin samoobrambe. Kajti baš iz njenih vrst prihajajo najnevarnejši hudodelci, najnevarnejši, ker so vzrasli v grehu, ker so zakrknjeni do jedra in tedaj ne več poboljšljivi. Koliko škode in gorja napravijo ti tatovi iz navade, ti potepuhi, požigalci, ti gnusni, siloviti pohotneži, te nevarne strupene vlačuge! In potikajoč se po ječah, po prisilnih delavnicah in po bolnicah, koliko stroškov nakopljejo državi, deželi, občini! Neznaten del teh stroškov, obrnjen za njih pravilno vzgojo, bi bil skoraj gotovo preprečil vse to gorje, vso to škodo, a vrhu tega dal človeški družbi namesto nevarnega sovražnika koristnega sotrudnika!

Pogosto se sliši tudi ugovor: Malopriden otrok ostane malopriden in ves trud z njim bo zaman. Reč je pa taka: Pri kakih desetih do petnajstih odstotkih res ne bo popolnega in trajnega uspeha, ker je duševna abnormalnost otroka nemara prevelika. Tudi psihiater ne bo nič opravil pri njih. Res je nadalje, da tudi pri dobrem delu ostalih ne bi povprečna, vsakdanja vzgoja nič opravila. Za vzgojo take mladine je pač treba posebne sposobnosti in izurjenosti, bogatih izkušenj in psihiatričnega znanja ali sveta. V takih s t r o k o v n i h rokah pa vzgoja čudovito uspeva in ne sme se nam neverjetno videti, kar poroča dolenjeavstrijsko vzgajališče v Eggenburgu, da se povprečno 86 % njegovih gojencev trajno poboljša! In če bi se jih poboljševalo tudi 30 % manj, še vedno bi bili bo-

gato plačani in povrnjeni trud in stroški tega domačega misijonarskega dela.

In sedaj nadaljujmo zopet svojo pot skozi mojo razstavo in oglejmo si, česa vsega se pri nas še ni storilo za izprijeno mladino.



Ker ima nežni spol povsodi prednost, pa pričnimo pri izprijenih deklicah. Imamo jih dovolj — preveč! — in sicer samo v Ljubljani in njeni najbližji okolici več nego po vsej ostali Kranjski vkup. Deklice, stare komaj 10 let, ki se pa že vdajajo prostituciji in prenočujejo po hlevih in po vojašnicah, deklice, ki beračijo po ulicah in po hišah in z lažnjivimi pripovedkami vzbujajo usmiljenje, deklice, ki v organiziranih družbah kradejo po vežah, po stanovanjih, v podstrešjih. In to so šolarice, tovarišice vaških hčerk, velecenjene gospe matere! V istem razredu so z vašo hčerko, morebiti celo vkupe sedita v isti klopi! Kaj porečete nato!? Zgražajte se, — ali zgražajte se nad deželo, nad občino, ki kaj takega dopuščata, ne zgražajte se pa nad onimi mladimi, zanikarnimi nesrečnicami, ki so zgolj žrtve razmer. Nate par životo-pisov in sodite, ali so dekleta mogla drugača postati nego so.

Deset let stara Franca in 8 let stara Albina Sk., obe v Ljubljano pristojni, beračita po gostilnah in po kavarnah. Toda njuna mati je pijanka in vlačuga, ki jo je baš zaradi teh lastnosti mož zapustil. Ima tudi še

nadaljno 4 leta staro hčerko pri sebi, ki tudi že spremlja starejši sestri pri prosjačenju. Otroci stradajo pri materi. Mestni magistrat je z dopisom od 30. avgusta 1907 obljubil, da se bodo ti otroci odvzeli materi ter oddali kakor hitro mogoče zanesljivi osebi v oskrbo. Dosedaj se to še ni zgodilo; magistrat menda ne ve, kam bi jih spravil, kajti Lichtenthurnova dekliška sirotišnica je prenapolnjena in se tudi brani, čisto po pravici, izprijenih gojenk, ki bi bile v pohujšanje drugim, zasebne stranke pa tudi ne bo izlepa dobiti, ki bo revzela take otroke v oskrbo. In deklice lepo naprej stradajo in beračijo in pot jim kaže navzdol.

Milka N., v Ljubljano pristojna, je pričela krasti v svojem 13. letu. Kradla je denar, oblačila, perilo, knjige, namizno opravo, skratka vse, kar ji je prišlo v roke, goljufala je po štacunah in bila v svojem 16. letu že vdana prostituciji. Vse to pa je umevno, ako uvažujemo, da je njena mati tatica in goljufica, vdana pijači in da je sama napeljevala hčer k dejanjem zoper tujo lastnino.

Jerica B. zanemarja šolo, se potepa in se je, stara komaj 11 let, spečala s svojim bratom. Matere nima več, a oče je slaboumen pijanec najnižje vrste, ki se za svoje otroke čisto nič ne meni!

Ivana K. se je pričela zgodaj vlačiti. Policija je dognala, da se je že v starosti 7 let pečala z moškimi. Še predno je dosegla 14. leto in bila prosta šole, je bila že parkrat policijsko kaznovana zaradi prostitucije. Strašno, kaj ne! Toda čujte njene rodbinske razmere.

Njen oče, surov žganjar, je bil nad 20 krat že kaznovan zaradi tatvine, javne posilnosti, vlačuganja itd. Navadno je pod policijskim nadzorstvom. Vse, kar zasluži, zapije, in pride sploh le takrat domov, kadar mu je treba obleko prekuhati zaradi mrčesa. Mati: poštena, bolehnata, sestradena reva, ki z vozičkom pobira po vseh kosti, cunje in steklo in je ni domov ves dan, včasih tudi po dva dni ne. — Dekle, brez hrane, brez poduka, brez zgleda, samo sebi prepuščeno. In zdaj vas vprašam: ali je kaj čudno, da taka tla ne rode boljšega sadu?

Pomilovanja vredne nesrečnice so!

Navzlic temu je jasno, da ne spadajo v isto šolo z nepokvarjenimi deklicami, kajti izprijenost je nalezljiva in pohujšanje ima vabečo silo. Toda kam ž njimi? Ali vun iz šole in kratkomalo na cesto, da bo imela še več časa, še večje torišče za svoje protidružabne napake, za svoje pohujšljive nemarnije? Ali jo naj spravimo v drugo pošteno družino, kakor smo spravili Milko N., ki je pa že tretji dan svojega bivanja pod novim krovom zmešala moža svoje gospodinje in ga skoro zapeljala v greh? — Kam jo naj spravimo, ko nimamo vzgajališča za izprijena dekleta! Celo manjša Koroška ga ima, Kranjska ga ima, ampak brezbrizna, kakor trdosrčna mačeha prepušča te najbednejše svojih otrok njihovi prežalostni sodi!

In vendar je po §§ 1 in 13, zakona od 24. maja 1885, št. 90 drž. zak. Kranjska dežela zavezana skrbeti

za tako neizogibno in nujno potrebno poboljševalnico! In saj stroški zanjo ne bodo niti visoki, saj število gojenk po mojem prevdarku ne bo presegalo 40, a po § 2 istega zakona ima za del stroškov prispevati itak država.

Ta nedostatek je uprav znamenit predmet naše današnje razstave, tem znamenitejši, ker ga je še zelo, zelo redko najti v civiliziranem svetu!

* * *

Preidimo k i z p r i j e n i m d e č k o m !

Za izprijene dečke in za mladeniče do 18. ozir. do 20. leta vzdržuje predvsem naša dežela sama vsaj takozvani p o b o l j š e v a l n i o d d e l e k p r i s i l n e d e l a v n i c e. No, slednjič vendar nekaj, boste rekli, s čimur se lahko postavimo! Da, z našim deželnim poboljševalnim oddelkom se res lahko postavimo, približno tako, kakor bi se lahko postavili s špansko inkvizicijo, s sežiganjem čarovnic, z natezalnicami in s sličnimi takimi kulturnimi znamenitostmi, ako bi jih še imeli. Brez šale: naš poboljševalni oddelok je tako grd madež za kranjsko deželo, da ga ne krijeta niti blejsko jezero, niti postojinska jama s svojim čarom! — V svojem poročilu na letošnji avstrijski kongres v varstvo otrok sem navajal sledeče:

»S prisilnimi delavnicami spojeni poboljševalni oddelki so v svoji sedaj običajni uredbi sploh malo sposobni za poboljšanje svojih korigendov.« Tako se namreč oficijalno nazivljejo njih gojenci. »Od onih 23 v

ljubljski deželnosodni okoliš pristojnih korigendov, ki so se v letih 1898—1902 izpustili iz kranjskega poboljševalnega oddelka, le štiri h nisem našel v našem kazenskem registru, da ne bi bili do konca leta 1905 zopet grešili zoper kazenski zakon in bili obsojeni. Pa še za te 4 ni dognano, ali niso morebiti medtem umrli ali se izgubili v svet! Ostalih 19 je pa v teh par letih, odkar so bili izpuščeni iz poboljševalnice, zakrivilo 18 hudodelstev in 63 prestopkov!« Neverjeten uspeh, kaj ne! — »V sedanjih okolinostih tudi drugačnega ni lahko pričakovati. Sredi sušca 1906, ko sem obiskal ta poboljševalni oddelek, tičalo je v njem za z železjem zavarovanimi okni in durmi vkupe 35 v žalostno kazensko obleko opravljenih dečkov in mladeničev in sicer: 11 z Zg. Avstrije, 10 s Kranjske, 6 s Koroške, 5 s Tirolske in Predarlske, 3 s Primorske.

Po starosti jih je bilo 6 pod 14 leti (najmlajši med njimi 11 let!), 27 do 18 let starih in dva 19 let stara; po narodnosti: 22 Nemcev, 8 Slovanov in 5 Lahov.

Enotna vzgoja tega pestrega, v jeziku, starosti, temperamentu in dosedanjem življenju tako različnega materiala je odkraja izključena; za primerno individualno vzgojo pa nikakor ne zadostujeta edini dve pedagoški moči — učitelj in katehet. Vrh tega je upoštevati, da so od drugih kronovin semkaj oddani korigendi povprečno bolj zanemarjeni, nego naši domači, kar prihaja deloma odtod, da imajo nekatere drugih kronovin prav uspešno delujoča društva v varstvo mla-

dine in da se le tisti brezupni nepoboljšljivci, ki jih društva ne morejo spraviti v boljši kraj, pošiljajo semkaj. Zlasti so primorski korigendi baje prava kuga za svoje tovariše.

Prava pravcata ironija je torej, ako se ta hudo-delska akademija imenuje poboljševalnica. Pa je menda tudi dežela sama ne smatra zato, ampak predvsem za dobiček donašajoče podjetje, kajti brezpogojno in brezizjemno odklanja sprejem po varstvenem sodišču za poboljševalnico določenih dečkov in mladeničev, ako se ji zanje ne zasigura plačilo 90 vinarjev na dan, dočim ima n. pr. z a s e b n o Marijanišče tretjino gojencev brezplačno, za ostale se pa zadovoljuje s polovico, s tretjino, celo s četrtno onega zneska, ki ga zahteva d e ž e l n a »poboljševalnica«.

Zaradi tega našega poboljševalnega oddelka se ne da nikomur dosti očitati. Njegovo vodstvo je odvisno od deželnega odbora, ta ne more ničesar ukreniti brez deželnega zbora, a deželni zbor ne posluje.

Ali skrajni čas je, da se tej srednjeveški karikaturi poboljševalnice stori konec.

Poboljševalnico je popolnoma ločiti od prisilne delavnice in ji dati lice vzgajališča, ne pa kaznilnice; izločiti je iz nje vse tuje Lahe in Nemce in ako utegne potem ostati premalo gojencev, stopiti je v dogovor z drugimi slovenskimi deželami zaradi ustanovitve vkupnega, pedagoškim in psihiatričnim zahtevam ustrežajočega vzgojevališča za slovensko zanemarjeno moško mladino. Slednjič bodi skrb poboljševalnice, da vsem

svojim gojencem, čim jih izpusti, preskrbi tudi prikladno službo ali delo pri poštenih ljudeh, in da jih primerno dobo nadzoruje. V tej smeri torej mora naš poboljševalni oddelek poboljšati najprvo — samega sebe!

V teh okolnostih smo lahko veseli, da imamo za izprijene dečke še drugo poboljševalnico, salezijanski zavod na Rakovniku. Čim se dozida, bo v njem prostora za več nego 120 dečkov. Vendar s a m že zaradi tega ne bo zadostoval, ker bo gojence, ki se bodo trajno protivili njegovi disciplini bodisi s silovitostjo, bodisi z nenravnostjo, izključeval, kar bo z ozirom na ostale gojence le prav. Vse te izključene dečke, pa še marsikaterega drugega bo potem morala sprejeti pač deželna poboljševalnica, preosnovana na prej očrtani način. — Salezijanski zavod ima prav lepe uspehe, dasi se šele razvija in dasi še ni vsestransko popolen.

Razviti se mora zlasti še v sledečih smereh:

1. Ne zadostuje samo šolski poduk, ampak je treba gojence privajati tudi delu, kmetijskemu in rokodelskemu. V to svrho se v višjih razredih vpelje lahko nerazdeljeni ali poldnevni poduk. S tem se ne bodo samo gojenci bolj usposobljali za poznejše življenje, ampak znižali se bodo tudi vzdrževalni stroški zavoda, in vsled tega se znižajo tudi oskrbnine. Te znašajo sedaj po 26 K na mesec za vsakega gojenca in so v primeri z oskrbninami po drugih takih zavodih očitno previsoke.

2. Čim doseže gojenec 14. leto in je došolan, mora biti stvar zavoda, ki pozna njegova nagnjenja, njegovo usposobnost in zanesljivost, da mu preskrbi delo ali uk in ga nadzoruje do tedaj, da pride do kruha, oziroma vsaj do 18. leta. Ako mladenič ne vztraja pošteno v delu ali uku, se mora takoj zopet vrniti v zavod, kjer ga, uporabljajoč pri kmetijstvu ali rokodelstvu, drže lahko do 18. in tudi do 20. leta.

Brez take ureditve in spopolnitve bo uspeh vzgajališča docela problematičen. Toda ker so vsa vzgajališča tako urejena, ne dvomim, da se uredi tudi salezijanski zavod v tem zmislu in da bo potem služil v neprecenljiv blagor naši deželi.

Ali kaj nam pomaga najpopolnejše urejeni salezijanski zavod, ako pa ne moremo vanj spraviti naših vzgoje potrebnih dečkov, — ker nimamo denarja! Kajti za vsakega dečka je plačari v salezijanskem zavodu na leto nad 300 K, a kje jih vzeti! — In tako prehajamo k nadaljnemu, zelo važnemu predmetu naše, žalibog tako bogate razstave.

D e n a r igra v vseh vprašanjih, ki se tičejo naših trpečih ali nadomestne in prisilne vzgoje potrebnih otrok, velikansko ulogo.

Ker ni denarja, puščamo hirati in umirati ubogega rejenca v nezadostni, toda ceneni oskrbi; — s prispevkom par kronic bi mu lahko rešili življenje, toda — ni jih! — Trpinčenega otroka prepuščamo še nadalje krutim rokam sovražne mačehe, silovitega očeta, ker mu brez denarja ne moremo dobiti oskrbe drugod.

— In stotero otrok se pred našimi očmi pogreza v močvirje greha in zločina in ne moremo jim priskočiti v pomoč — ker nimamo denarja!

Tem žalostnim razmeram je deloma kriva tudi p o m a n j k l j i v o s t n a š i h d e ž e l n i h z a k o n o v, ki nimajo zadostnih določb zoper brezbržnost staršev. V Ljubljani imamo n. pr. moža, ki je izjavil, da ne more za svojega zanemarjenega sina žrtvovati niti vina; on in njegova žena sta pa vsak dan pijana: za to imata denar! Drugod se taki ljudje z zaporom prisilijo do spoznanja in izpolnjevanja svojih dolžnosti; pri nas se jim pa ne more do živega, kajti naše edino sredstvo eksekucija v premoženje, je v teh slučajih vedno brezuspešna!

Kadar se stroškov prisilne ali nadomestne vzgoje ne da izterjati od svojcev otroka, bi po deželnem ubožnem zakonu morala skrbeti za njih pokritje — d o m o v i n s k a o b č i n a. Bi morala! Toda občine tudi nimajo denarja, najmanj pa za take namene!

Ko je šlo, da spravimo dva malopridna brata v kak zavod, je trajalo 13 mesecev, predno smo stvar uredili in smo od domovinske občine izsilili vsaj mal delež potrebne vzgojnine. 13 zaslišanj smo morali v ta namen opraviti, 45 dopisov odposlati, preplavljali smo nele kranjske, ampak tudi štajerske sirotišnice in popoljševalnice z ganljivimi prošnjami in prosili smo pomoči pri okrajnem glavarstvu, pri deželnem odboru in celo pri deželni vladi. Trinajst mesecev! In vso to dolgo, izgubljeno dobo sta se dečka lahko neovirano

potepala, kradla, sebe in druge pohujševala! Trinajst mesecev za nezadosten uspeh v stvari, ki se po drugih deželah uredi gladko in povoljno v polovici 13 — dni!

Za mladega Ivana P., ki je bil kaj odličen tat in vlačugar in zlasti nevaren zato, ker si je vzgajal že druge dečke za tatinske tovariše, nismo navzlic vsem opetovanim prošnjam in pritožbam mogli doseči, da bi ga njegova domovinska občina Ljubljana na svoje stroške spravila v salezijanski zavod. Sram me je, ko se spominjam, da so ti naši sodni spisi romali potem iskat pomoči v Gradec in odtod na Dunaj in da se je potem na D u n a j u našlo društvo, ki je bilo pripravljeno plačevati nekaj za dečka! Bil je to poniževalen milodar, ne za dečka, ampak za našo — »prestolico slovensko!«

Za Ivano S., hčer vdovca pijanca, ki je, komaj dopolnivši 14. leto, bila v teku enega leta kaznovana petkrat zaradi tatvine, goljufije, nenravnosti, nismo dosigli od občine drugega, nego odgovor, da nimajo v imenovano svrho nič sredstev.

V drugem slučaju je občina v svojem odklanjalnem odgovoru dala tudi še duška svojemu ogorčenju, da bi se greh delal na njen račun.

V slučaju Franceta L., ki je bil po krivdi svoje silovite, nemarne mačehe postal že z 12. letom prav nevaren potepuh in tat, je trajalo 5 mesecev in treba je bilo dveh pritožb na deželni odbor, predno se je

mestna občina odločila, prispevati četrti del oskrbnine za salezijanski zavod.

Skratka, naše izkušnje so take, da si od kmetskih občin sploh ne upamo ničesar doseči, od mesta pa kvečjemu kak nezadosten prispevek in še tega ne brez dolgotrajnega priganjanja in brez pritožb.

A občinam niti zameriti ne moremo, da se branijo plačevanja. Nekatere občine so pač majhne in revne, — koliko imamo takih, ki ne štejejo niti 500 prebivalcev! — zahtevana plačila pa so velika in občine jih morebiti res ne zmorejo.

Zato je predvsem stvar d e ž e l e, da razbremenimo v tem pogledu občine in prevzame pretežni del stroškov vzgoje in oskrbe zapuščene, zanemarjene in izprijene mladine nase, hkratu pa tudi uredi način njih pokritja tako, da skrbi zanje dežela sama, ki si potem naknadno išče celega ali delovitega povračila pri otrokovih svojcih ali pri občinah. Le tako se bo preprečilo nevarno zavlačevanje nujnih slučajev. Najprimernejše bi seveda bilo, da bi se hkratu s to ureditvijo preosnoval sploh ves naš predpotopni in nerabni ubožni zakon.

Tako je urejeno na Štajerskem (glej § 89 ubož. zak. in razglas dež. odbora od 7. junija 1907, št. 11.497), kjer zahteva dežela od občin kvečjemu toliko povračila, kolikor bi občino stala ubožna oskrba dotičnega otroka d o m a; tako je urejeno na Koroškem, kjer prispeva občina le $\frac{1}{3}$ do $\frac{1}{6}$ stroškov prisilne vzgoje, vse drugo trpi dežela.

Kranjska dežela je za vzgojo izprijenih dečkov v salezijanskem zavodu na Rakovniku ustanovila 6 ustanov po 200 K. Število ustanov seveda daleko ne zadostuje, kajti po mojem prevdarku utegnemo imeti na Kranjskem vsaj 100 do 150 prisilne vzgoje potrebnih dečkov in mladeničev. A tudi visokost ustanov po 200 K zaostaja pod zahtevano oskrbnino znašajočo nad 300 K; kako težko oziroma nemo-goče da je pa izterjati primankljaj od občin, sem že prej razložil. Teh par prenizkih ustanov torej ne zaleže dosti.

Kranjska upravlja nadalje tudi sirotinski ustanovni zaklad, čigar dohodki znašajo na leto okoli 35.000 K. Iz njih se plačujejo 112 ubogim sirotam oskrbnine za Marijanišče ali za Lichtenthurnov zavod; 80 ročnih ustanov po 100 K se pa podeljuje takim ubogim sirotam, ki ostanejo v domači oskrbi in pridno napredujejo v šoli, — in sicer do njih 15. leta. Slednjič se iz tega zaklada plačuje sirotinskim dečkom, ki se uče rokodelstva, tudi še učnina.

Kakor se sedaj delé te ustanove, je od njih izključena večina baš najbolj potrebne mladine. Podeljujejo se namreč le sirotam, a oni mladi, usmiljenja vredni zanemarjenci in izprijenci, ki jih najnujnejše kaže spraviti v nadomestno ali prisilno vzgojo, navadno niso sirote, ker imajo očeta, žalibog da ga imajo: pijanca, siloviteža, tatu ali potepuha, ki je baš kriv, da so mu otroci zanemarjeni ali izprijeni. Dobrote teh ustanov nadalje niso deležni otroci predšolskih let, dasi uteg-

nejo potrebnejši biti od starejših tovarišev; tako n. pr. po nepotrebnem uživajo u č n e ustanove kmetski otroci tja do svojega 15. leta, dasi se običajno že od 12. leta naprej sami preživljajo in si služijo tudi že mezdo. — Treba, da se ustanovne listine tega zaklada pregledajo in da se v kolikor ne nasprotuje volji ustanoviteljev, uporaba zaklada pravičnejše uredi.

Da bo kos vsem nalogam, ki je čakajo na polju skrbi za mladino, bo morala kranjska dežela tudi potrebno ukreniti, da si o k r e p i s v o j s i r o t i n s k i z a k l a d; kako, morebiti lahko posname po zgledih štajerske dežele, ki je baš v ta namen, da si pridobi zadostnih sredstev za pomoč zapuščeni in izprijeni mladini, vpeljala nove davke — nikari se ne strašite! prav simpatične davke — in sicer z zakonom od 3. septembra 1896 od izvrševanja lovske pravice, z zakonom od 4. septembra 1896 na čiste prebitke hranilnic in od 2. junija 1898 od prostovoljnih javnih dražb.



S svojo razstavo sem pri kraji! Videli ste, kako daleč smo zaostali za drugimi deželami in koliko se mora pri nas še zgoditi, ako se hoče Kranjska iznebiti priimka mačehe svoje mladine. Brez truda in žrtev ne bo šlo, ali zgoditi se mora!

In najlepša prilika za to je baš sedaj, ko kar tekmujejo vsi javni zastopi, da s čini človekoljubnosti najprimernejše proslave vladarsko 60 letnico našega ce-

sarja. Tako je gališki dež. zbor o tem povodu pred kratkim votiral 1,500.000 K za zapuščeno in zanemarjeno mladino. Druge dežele in mesta mu še slede. S posebnim veseljem vam lahko poročam, da je tudi naš velečenjeni župan ljubljanski zelo naklonjen ideji, obrniti proslavo vladarskega jubileja v prid mestni zanemarjeni mladini. In ker mi je znano, da so tudi med deželnimi odborniki in deželnimi poslanci možje, ki se vrlo zanimajo za ta vprašanja in njih rešitev, rad upam, da skoraj doživimo korenit preobrat na boljše in da boste imele, velečenjene dame, že na svoji pomladanji razstavi pokazati še kaj več in še kaj boljšega nego samo božične igrače.

Ali dežela in mesto nista vse in denar tudi ne vse, ampak osebnega dela je še treba in srca, in to oboje smo dolžni prispevati — mi! Kajti povsodi je že prodrlo spoznanje in obveljalo načelo, da ne dosežejo nič na tem polju niti država, niti dežele niti občine — brez sodelovanja z a s e b n e d o b r o d e l n o s t i.

Res je, da imamo pri nas že neznansko mnogo društev. Smo pač majhen narod s potrebami velikega, zato se drenja pri nas na malem prostoru mnogo društev in vsa slone na istih ramah. Preveč imamo društev! Ali vendar jih je še premalo: baš enega nam še nedostaje! Ako imamo društvo za varstvo živali, kje je društvo v varstvo otrok? Tega društva nam je živo treba! V tem društvu se mora osredotočiti vsa dobrodelnost za zapuščeno in zanemarjeno mla-

dino, v tem društvu se bo tudi organiziralo in vodilo vse osebno delo, nadzorovanje otrok, sodelovanje v varovalnicah in zavetiščih, poizvedovanje in posredovanje za primerno obleko, uk ali delo, proučevanje tozadevnih razmer, poduk in propaganda po predavanjih in spisih. V to društvo vas vse vabim! Vašega lastnega dela vas prosim, in da pridobite še čim več drugih sotrudnic in sotrudnikov.

Razpršiti moramo predvsem predsodke, ki vladajo zoper zanemarjeno mladino in popraviti moramo krivično stališče, ki ga njim nasproti zavzema človeška družba.

Čim bodo pa tla pripravljena in se lotimo praktičnega dela, potem vas čaka najidealnejša naloga, da ste naši bedni mladini — matere in angelji varuhi.



Ponatis iz »Slovenije«.
Tiskal Dragotin Sribar v Ljubljani.





NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS



00000290116

